

KERTINĖ PARAŠTĖ

Savamoksliai ir aukštamoksliai

Lietuvos premjeras Adolfas Šleževičius viename pranešime Amerikos lietuviams (1995 m. Lemont, Illinois) pažymėjo, kad dažnai kritika, liečianti Lietuvos padėtį, ateina iš savamokalių. Ne vienas klausytojas tai suprato, jog, pagal premjerą, tarp patarėjų lietuviams yra nemažai savamokalių, kai tuo tarpu jų reikia su aukščiausiu akademiniu arba valstybinio masto pasirodymu. Kitaip tariant, reikia „aukštamoksliai“, kurie teoretiškai galėtų tinkamai patarti. Manytume, kad ne tik dabartinis valstybės premjeras, bet ir dauguma Lietuvos politikų laikosi tos nuomonės.

Del šito pareiškimo norisi padaryti keletą pastabų, nes kyla įvairūs klausimai: ar visi aukštamoksliai patarimai vienodai verti, ar iš viso mūsų valdžios priima gerų žinovų patarimus? O pagaliau atrodytų, kad gal šiandien Lietuvoje reikia ne tiek teorinių, kiek praktiškų patarimų iš žymų savamokalių.

Teoretikų patarimai ir analizė yra būtini krašto reikalams tvarkyti, bet jų pervertinimas yra nelemtas paprotys, kilęs iš sovietmečio. Tada pramonės ir apskritai krašto ūkio vadymui turėjo vadovautis tik teorija, nes toks buvo duodamas tonas iš Maskvos. Praktiškąjį lietuvių darė savo, kad reikalai pas mus judėtų, o dėl teorijos ir „petilietikų“ buvo suaudota litrais rašalo.

Iš tų laikų tačiau turime keletą stiprių ir išmintingų teoretikų, kurie nuo pačių pirmųjų savivaldos dienų ir atadžius nepriklausomybėje greit suprato rinkos tvarkos esmę ir komandinės sistemos trūkumus. Iš pradžių bent spaudoje pasirodė daug įvairių pasisakymų ir rimtų įvairių klausimais diskutavusių. Kai kaip savais ekonomistais nebuvo pasitikėti ir laukta tų aukštamokalių iš užsienio. Jų tikrai daug pravažiavo pro Lietuvą su konsultacijomis, pakaitomis ir įvairia kritika. Pastarieji pasakė mažiausiai patį, ką ir mūsų laikais, tik tuos kartus reikėjo kam nors nemažai už jų paslaugas užmokėti.

Kiek kai kurie mūsų akademikai yra pažangūs, tiek mūsų politikai, atrodo, yra atsilikę krašto ūkio tvarkymosi atžvilgiu. Nepaisant jų viešų pasisakymų, jie nesiklauso aukštamokalių ir neleidžia savamokaliams dirbti.

Nesudaromos sąlygos nei vieniems, nei kitiems tinkamai pasireikšti. Neretai politikai pasikliauja demagoginėmis pozicijomis, užuot klausęsi kompetentingų žinovų.

Galime didžiulius, kad turime ir dar turime daug aukštamoksliai. Įvairiose srityse tai itin svarus intelektualinis kapitalas, iki šiol tinkamai neišnaudotas, ir nematyti konkrečių programų jam panaudoti. Prekyboje ir pramonėje greta teorijos reikia ir praktikų – dažnai savamokalių. Pavyzdžiui, Amerikoje gal net per daug garbinami savamoksliai praktikai, nes tokiais buvo ir Ford'as, ir Ray Kroc (McDonald's steigėjas). Tokių kaip tik Lietuvoje labai reikia. Ar jis bus viščiukų augintojas iš Kolombijos, ar fabriko prievaizdas iš Australijos, ar banko tarnautojas iš Amerikos – tokie žmonės ateina ir patyrimą kartu su savo praktinėmis žiniomis. Kada pasitvarkys mūsų krašte, pamatai reikala daug kur keisti veiklos būdus. Žinoma, ne visose srityse. Labiausiai, manytume, tai reikia valdžioje, pramonėje ir prekyboje. Antra vertus, prastą vardą užsitarnavo kai kurie išieitai savamokaliai: būdami prievaizdais, dėjęsi fabriko direktoriais; nedirbę prekyboje, pasiūbė mokyti eksportavimo, vien todėl, kad mokojo angliškai ir pažino JAV'as.

Negalime sutikti su premjeru Šleževičium, kad Lietuvai nereikia savamokalių. Atvirkščiai, mūsų kraštui ypatingai reikia gerų praktiškų visokiosios srityse. Šalia to, krašto valdymo plotmėje nematyti nei rimtų aukštamoksliai įtakos. Bent iki šiol mūsų valdžios vengė dirbti su kompetentingais ekonomistais ir iš aukšto žiūrėjo į praktikus – savamokalius.

Mūsų vyriausybės pasižymėjo ir dažnai pasižymi netinkamu teorizavimu ir dideliu stygiumi praktiškumo. Pavyzdžiui, ministrai išvyksta į visokias pasaulio valstybes pasirašyti sutarčių, o po to nėra kam tų sutarčių išnaudoti. Kartais gaunamos paskolos aukštoje sferose, o jų tinkamai panaudoti nesugebama. Taip kad daug pinigų ir pastangų išleidžiama valstybinio masto veiklai užsienyje, kuri be tinkamo praktiško užnugario ir „savamokalių“ sugebėjimo kraštui šiandien

Sąryšių poetas: tarp daikto ir prasmės

ARTŪRAS TEREŠKINAS

• Algimantas Kezys. RETROSPEKTYVA / A RETROSPECTIVE. Vilnius: Ethnos '91 ir Chicago: Galerija, 1996.

Algimanto Kezio *Retrospektyva* sunku aprėpti vienu atsiverimu, taip, kaip ir vienu rašiniu, – tai ilgo gyvenimo gabalas – gyvenimo fotografijoje, su fotografija ir fotografija. Sunku suskaičiuoti knygoje įsikūrusias fotografijas, bet dar sunkiau akimirks, kurios buvo palankios fotografijoms atsirasti.

Daugumą šitų akimirks pavadinimais nuostaba, kuri tau, žiūrinčiam Kezio akimis, atveria kažką naujo, nematyto, bet labai paprasto: suolelio šėšėlį Paryžiuje (Šv. Sulpicijaus aikštė), 1962) ar sustingusį kibiro, tarsi laukte laukiančio tuoj ateinančio žmogaus, siluetą („Pietų pertrauka“, 1963). *Retrospektyvoje* tiek daug žvilgimo ir regėjimo, matymo ir atsivėrimo.

Pats autorius iškalbingai ir tiksliai nusako savo kūrybos motyvą: „Šventoji valanda“ arba kūrybiškumo kulminacija yra ne ruošimasis fotografuoti, ne nufotografuoti vaizdo perkeitinėjimas, bet pats vaizdo atradimas ir pamatymas“. Kezys daug mato ir dar daugiau geba žvilginti parodytai.

Aplėdėjęs augalus („Aplėdėjęs augalas“, 1960) ir šalia esančio siluetą („Elnių draustinis“, 1961): pirmą žvilgsnį ir abi nuotraukas užmetus, elnias, paskančias galvą prieblandoje, atrodo kaip tas apšalęs augalas. Žvelgiant nusitemba: netikėtai ir tiek daug atverias sugretinimas, ne tik akiai, bet ir minčiai žiebiaruberiantis – visa šiame pasaulyje susiję. Gyvybė ir negyvybė, būtis ir nebūtis, gyvi ir negyvi daiktai arti vienas kito, vienas su kitu susilieję, vienas su kitu alsuoja; visi sugrįžtame į neduoda mažai naudos.

Užtat gaila, kad dabartinėje mūsų krašto tikrovėje neišnaudojame nei savamokalių, nei gerų aukštamokalių. Besikeičiant krašto tvarkai keletą metų Lietuvoje pasirodė tikrai gabi savamokalių prekybininkai, kurie vykdė didelės apyvartos bišnius tarp Rytų ir Vakarų. Pakaitę savo darbo būdus, jei sąlygos leistų, jie galėtų ne tik prekiauti, bet ir investuoti į vietinę pramonę. Turime daug aukšto išsilavinimo žmonių, kuriems nėra tinkamo darbo, nes investavimui iš užsienio sąlygos yra prastos, taip kad tas potencialas yra visai neišnaudojamas. Todėl gali būti, kad per kelis metus aukščiausio išsilavinimo specialistai vis labiau pradės apieisti savo kraštą. Koks nuostolis tautai, o dėl to bus

gyvybė ir visi esame gyvi. Kezys pastebi daiktų, šėšėlių, formų, tamsos ir šviesos giminybę – tai, kas juos sieja, o ne tai, kas juos skiria. Fotografas – poetas, giedantis visa ko giminybę, ryšį.

Ant užuolaidų užkrite šėšėliai ir *avenue* asfaltą primarginusios šviesos ir tamsos linijos, karšto oro (o gal vandens atspindžio?) iškraipyti žmonių siluetai – lyg anie šėšėliai ant užuolaidos (žr. nuotraukas „Pokalbis“, 1960, „Užuolaidos“, 1962 ir „Jamaikos avenue“, 1962). Panašūs savo laikinumu ir tuo, kad ženklinama amžinybę. Fotografija – akimirks menas, ieškantis amžinybės. Tai dar viena mintis, kilusi bevertant *Retrospektyvoje*.

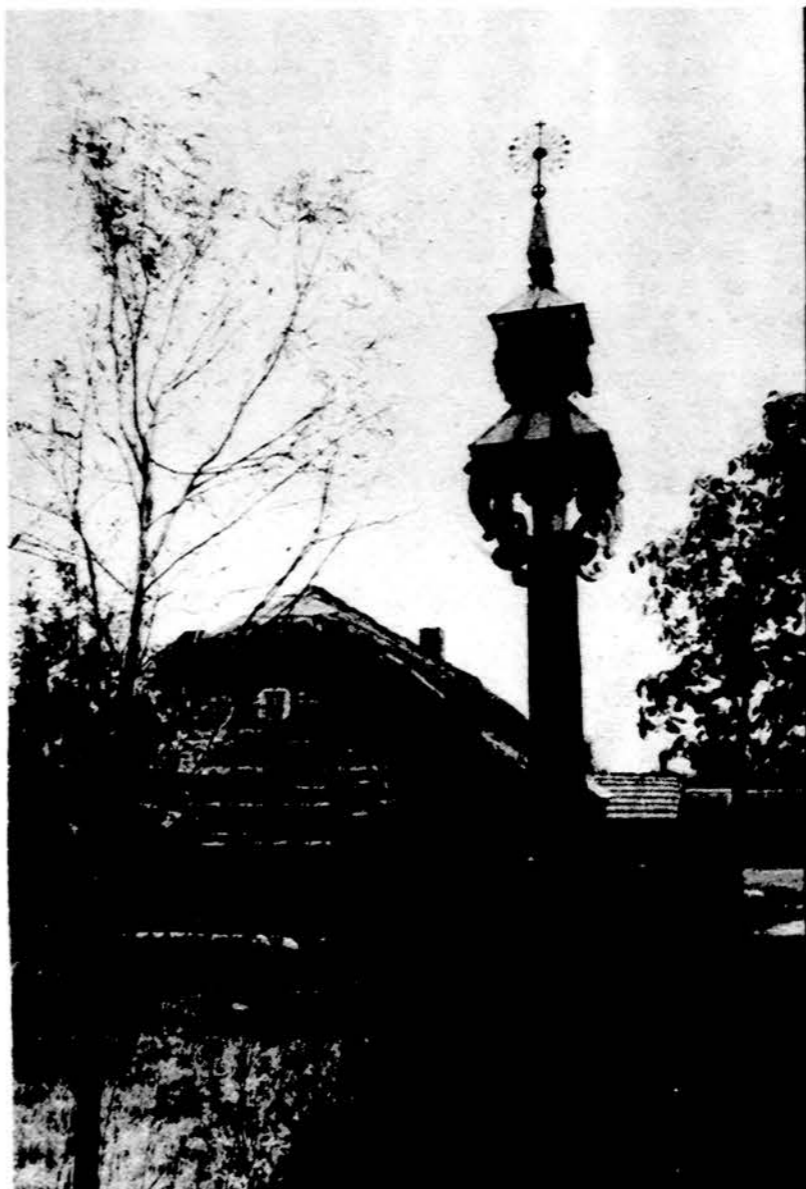
Kezio fotografija priartina mus prie daiktų; bet esame priartinami ar priartiname dėl to, kad juos iš naujo (arba gal pirmąsyk) atrastume. Daugumai žmonių, kurie gyvena daiktuose ir dėl daiktų, daiktai tėra tik užmarntis. Esame nutolę nuo daiktų esmės, nuo akimirks, įsiamžinusios daiktuose. Tik įsižiūrinčiam ir daiktus, mėginančiam įžvelgti sąryšį tarp jų, daiktai simbolizuoja amžinybę.

Tokie, regis, yra Kezio permatomai daiktai (ir ne tiek svarbu, kad už fotoaparato stovi žmogus, turintis teologinį išsilavinimą, – ne vien mokalas apie Dievą skatina mus ieškoti to, kas nepašalina, arba to, kas nepašalina praedimais).

Gal dėl tokio požiūrio į daiktus ir tokios meninės regos, Kezys, kaip jis pats įvadė prasarita, nėra nei fotožurnalistas, nei fotoseistas. Pastarieji kalba apie svarbius, bet praeinančius įvykius, Kezys – apie realybę, kurioje įvykiai išnyksta užleisdami vietą įvykiui – ežero ribilui („Jackson Lake“, 1965), budistinei susikaupimo detalei, įsiliejančiai į amžiumi paženklinatus

kalta valdžia ir politikai. Šiandieną veiklesni gabūs ekonomistai naudojami dotacijomis, konsultuoja kaip išgauti pinigų iš užsienio, patarinėja užsienio tarptautinėms bendrovėms, kurios savo keliu gauna pinigų už įvairias studijas, siekia stipendijų arba važiuoja po konferencijas pasižiūrėti, kaip Vakaruose gyvenama. Jų žinios ir nuomonė pačiame krašte turi mažai įtakos krašto ūkio veikloje. Tuo tarpu aukštamoksliai valdžioje, atrodo, nesiorientuoja ekonomikoje ir nedaug gero tnuveikia, nes tie aukšti mokslai, išieiti sovietmečiu, nepašalėda suprasti, kas dabar darosi krašte ir kaip reiktų tvarkytis.

Atrodytų, kad jei jau kalba eina apie savamokalius, tai turėtume pripažinti, jog priartėjome aukščiausiai, laiką, kad nusiteikimas jų atžvilgiu Lietuvoje radikaliai pasikeistų. Nemažiau būtų svarbu priimti rimtų aukštamokalių patarimus, ko šiandien mažai matyti, nepaisant viešų tuo pareiškimų. Ir pagaliau, užuot kalbėjus apie juos, sudaryti jiems sąlygas tinkamai reikšti. Sveikintume bet kokią valdžią, kuri siektų patarimų iš kompetentingų aukštamokalių ir išmintingų savamokalių.

Algimantas Kezys. Pakalbis kryžius, 1963. Etnografinis muziejus Rumiškose, Lietuva

Versalio laiptus („Versalio laiptai“, 1962) ar į besikartojantį grindinio raštą („Les Invalides Court, Paris“, 1962).

Įvykį įmanu atrasti ir kasdienio šurmulio sumaistėje, ten, kur, rodos, viliojantys ir viliojami daiktai karaliauja, dominuodami žmones. Mugė. Kezio mums pateiktuose New York'o pasaulines mugės vaizduose akimirka įsibūtinata staigiai iš tamsos išnyrančiame žmonių sraute („JAV paviljonas“, 1964) arba netikėtose lygiomis eilėmis susėdusių žmonių povyzose („IBM paviljonas“, 1964). Pastaroje nuotraukoje minia, kad ir kaip būtų keista, fotografo paverčiama individualybė būriu; kiekvieno žmogaus veide ir kūno laikysenoje regimas skirtumas arba, kaip

paprastiau sakytume, charakteris. Formų ir netikėtų vaizdinių gausumu nenusileidžia ir vėlesnės pasaulinių mugių fotografijos (žr. „Simbolio bokštas“, 1985; „Mugės stendas“, 1982).

Verti knyga toliau. Lyg subtilios grafikos paveiksle fotografijoje išbraižytos vandens augalų linijos („Isa Lake“, 1965), kunkuliuojančios karštosios versmės („Mammoth Hot Springs“, 1965), bauginančios uolos („Glacier Point“, 1965); ir net neono šviesos Las Vegas mena ne vartojančios kultūros triukšmą, bet keistų dangaus kūnų konfigūraciją („Neono šviesos“, 1965). Apleistose aukso kasyklose (to paties pavadinimo fotografija, 1965) jau įžvelgi Kezio kaip didelio architekto meistriskumą –

linijų, kampų, įlinkimų ir pasikartojimų žaismą, kuris bus dar ryškesnis jo vėlesniuose darbuose (pvz.: Čikagos vaizdai ar Mont-realio Expo ciklas).

„Pasaulis yra pilnas grožio ir prasmės, tad jo užteks visiems“, sako fotografas. Ir klaidžioja apleistais šiaurinės Philadelphiajos užkaboriais: kokio grožio ten ieškota? Apleisto, nuskriausto grožio. Vaikų akys už purvino lango, berniukas, imituojas suaugusio pozą (nelengva vaikystė!), mergaitė tarsi priaugusi prie betoninės kolonos ir žiūrinti į mus nepasitikinčiu, visa mačusio žmogaus žvilgsniu... Daug grožio, ateinančio iš skausmo, purvo, rūpesčio, vargo. Fotografas nebijo gražumo, kuris neliečiuoja mūsų nekaltą ramybę ar spindinčių pasitenkinimu. Grožis, gimęs iš nevilties.

Po šiek tiek slėgiano, bet ir atveriančio gyvenimo skaudulių Philadelphiajos grožio, fotografas vedžioja mus po kitokiu grožiu dvelkiančią Čikagą. Miesto architektūrą, kuri eiliniam praeiviui dažnai atrodo griozdiška ir šalčiu atsiduodanti, Kezys paverčia muzikiniu kūriniumi; tame kūrinyje dominuoja pasikartojimų ir ritmų šokis („Sraigtiniai laiptai“, 1967, „Dangaus link“, 1968, „Stotis“, 1966). Kezio pastatai šaunte šauna į dangų, yra tarsi jaugę dangun, lengvi ir grakštūs („First National Bank of Chicago“, 1981). Fotografas itin mėgsta laiptų įvaizdį, kuris kas kartą yra skirtingas, nauju šėšėliu ir nauju kampu peržvelgtas („Laiptai į Michigan Avenue“, 1965, „Čikagos upė ties Michigan Avenue“, 1966). Nors ne taip dažnai šalia Kezio architektūros pasirodo žmogus, architektūrinėse fotografijose atpažįstame save pačius, siekiančius darnos, tvarkos ir ritmo. Ne tik skubėti aukštyn niekad nesibaigiančiais laiptais, bet ir sustoti, įsižiūrėti, susimąstyti ties kiekviena pakopa: ar ten keliaujame?

Architektūrinės Kezio nuotraukos dažnai priartėja prie abstrakcijos, prie grynos formos, kurią žvelgiančio akis turi pripildyti turiniu („Alexander Calder Stablis“, 1982). Tačiau ir vėl, tarsi pokštaudamas, prie išgrynintos abstrakcijos fotografas „priklia“ (Nukelta į 2 psl.)

Algimantas Kezys. Beteodos tvenkinys Senojoje Jeruzalėje, 1966

Šiame numeryje:

Kiek ir kokio mokslo reikia, norint padėti Lietuvai • Algimanto Kezio fotografijos menas • Editos Nazaraitytės poezija • Rinaldo Damasio paroda Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL • Boston'o „Sodauto“ ansamblio dvidešimtmetis • Parodos Jono Meko „Courthouse“ galerijoje, New York'e

Jonas Pabedinskas

Sąryšių poetas: tarp daikto ir prasmės

(Atkelta iš 1 pal.)

juoja" medį, kuris tą abstrakciją sužemina ir sugyvena („Standard Oil" pastatas", 1982, „Pro angą į dangų", 1982). Galbūt kai kur Kezio medžius nugalė abstrakcijos – bet tai tik dėl to, kad pajustume gyvų ir negyvų, realių ir abstrakčių formų giminybę.

Netikėtumu pribloškia su architektūrinu vaizdiniu sugrežinta žmogaus kūno detalė („Poilsis", 1970): čia šalia plytinio pastato įkomponuojama šėšėliu pridengta žmogaus ranka. Kaminas ir ranka tarytum plūduriuoja dangaus vandenyje, primindami mums apie siurrealistinę žvilgsnio nuostabą. Nustebti, kad apmąstytum, maštyti, kad gebėtum darąk nustebti.

Kartais Kezio darbuose pastatas paverčiamas tik dangaus ir gamtos veidrodžiu, kaip kad yra puikioje Čikagos Meno instituto fasado nuotraukoje (1982) arba fotografijoje „Pervaza" (1974). Panašiu veidrodžiu tampa ir žmogaus veidas gan keistame ir, regis, neįprastame Keziui nuotraukų cikle „Bėgau nuo Jo diena naktį..." (1968). Veidrodinis moters veidas, dar labiau veidrodinis jos akys, kreipiančios žvilgsnį į tolumas. Veido viršiuose ir akių judesiuose išrašytos visos žmogiškos emocijos – nuo džiugios iki susirūpinimo, nuo kančios iki didžiadiškos atleidimo tiems, kurie tave nukriaušdina. Net ir nepažindamas žmogaus, iš veido, kurį pateikia fotografas, gali išskaityti jo istoriją (panašiai, kaip iš delno).

Fotografo daug apkeliauta; bet keliauta gal dėl to, kad kituose kraštuose, kitų žmonių veiduose, egzotiškuose augaluose, apšviestoje Meksikos laiptinėse, apšviestoje senų namų sienose, užmirštų kasyklų griuvėsiuose, lyg veidrodyje, išveigtum save – savo vienatvę, savo nerimastį ir savo užsimiršimą akimirkoje, kurią sustabdo regintis ir fotografuojantis. Fotografija lyg daugiaaukšmis veidrodinis, kuriame matai prasmės nuotraupas ir beprasmybės duobes, dievų mirtį ir daiktų prikelimą. Kezio fotografijų juoduma ir baltuma primena paveikalus ir sapnus, iš kurių tie paveikslai kuriami (žr. puikią nuotrauką „Meksikietiško stiliaus langas", 1968 arba „Stoglangis ir skulptūra", 1971). Čia norisi papasakoti apie vieną vaizdinį, prie kurio prisidėjo ir *Retrospektyvos* vartymas: įsivaizduokite besilupantį veidrodinį, veidrodinis paviršius lyg seni daiktai, atsiknoję nuo sienos, veidrodinis riečiai, eizėja; po šito sluoksnio dar vienas veidrodinis daiktas, kuris irgi byra ir skeldėja, ir dar vienas; kol galų gale – švarus, lygus paviršius, jame žvilgančiojo atspindys. Regis, kad Kezio fotografijos yra lyg tas išgrynintas atspindys, prasišveręs pro kasdienybės sluoksnio apnašą. Tokios paralelės.

Kezio keliauta ir po Lietuvą. Įdomiausi Lietuvos vaizdai, manding, yra ne tiek nostalgijos, kiek netikėtumo nuspalvinti („Medinė tvora Ukmergės gatvėje", 1983; „Trakų pilis", 1983; „Laiptai išeinant iš „Girios aidai", 1983). Čia prisimena kažkieno mintis, ne visuomet ir ne visiems tinkanti, kad ne jaušmai kuria fotografijas, bet rega.

Nekonvencionaliai apkeliautas Paryžius: tikriausiai tik retas kas tėra pamatęs mitinį Eifelio bokštą ar Louvre'ą tokiu žvilgsniu kaip Kezys („Eifelio bokštas", 1984; „Louvre", 1984). Paryžietiškas kvapas, kokį dažnas įsivaizduojame (bohemos ir meno buveinė, nostalgiki tridešimtieji šio amžiaus metai), taikliai nučiuopas fotografijomis „Žvelgiant į Paryžių pro žaliuzes" (1984) ir „Liuksemburgo sodai" (1984).

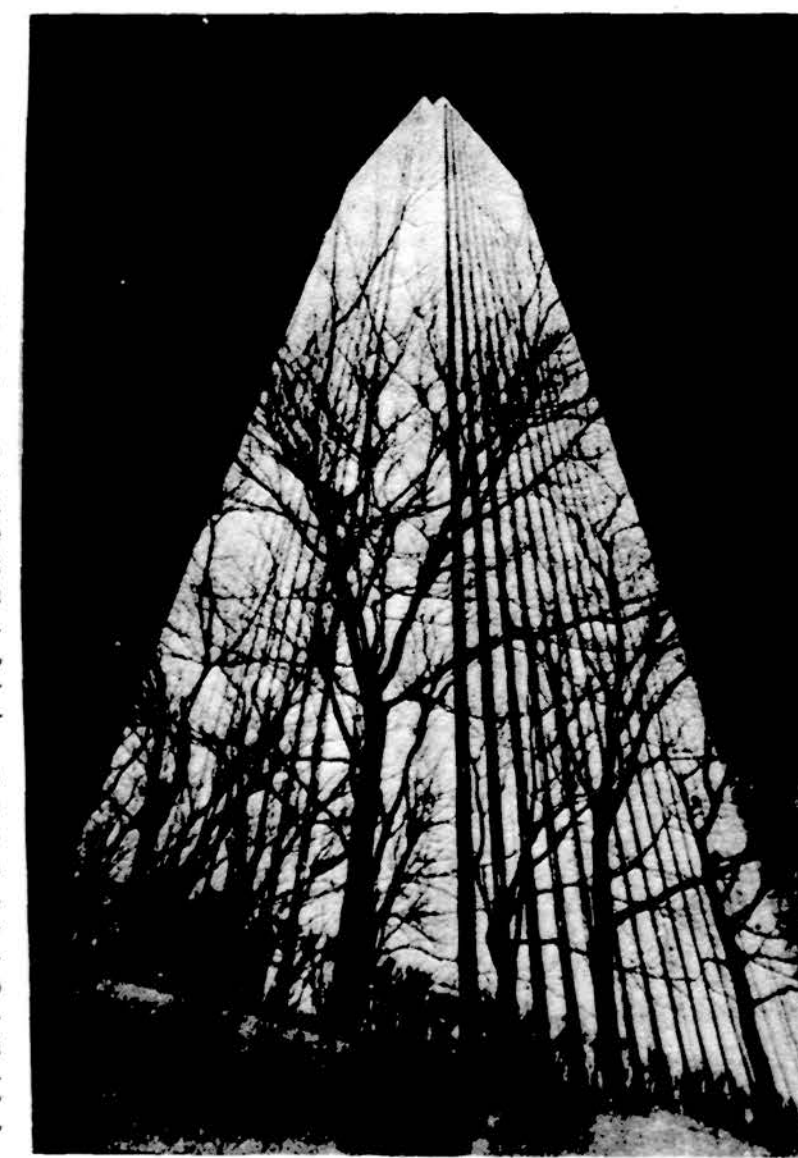
Daug religinės, kartais, rodo, visai nesąmoningos, simbolikos

Algimantas Kezys
Aplodėjęs augalas
West Baden Springs, Indiana, 1980
iš knygos „Retrospektyva"

Algimantas Kezys
Mammoth Hot Springs
Yellowstone National Park, Wyoming, 1985
iš knygos „Retrospektyva"

Algimantas Kezys
Standard Oil pastatas
Chicago, Illinois, 1982
iš knygos „Retrospektyva"

(galbūt ji – tik žiūrincio į nuotraukas susikurta) Izraelio vaizdiniuose: mergaitė, laikanti ranką lyg viduramžiška Madona; berniukas su išskėstomis rankomis, stovis ant palangės lyg Nukryžiuotasis. Senosios Jeruzalės dvasia pati savaime kupina krikščioniškos simbolikos. Ji, matyt, ir suregina visa, kas papuola į fotografo objektyvą (kad ir avių bei ožkų banda). Sunku atitraukti akis nuo „Senosios Jeruzalės kalvarių" (1986).

Kezio, asmens ir fotografo, įvairiapusiškumą liudija jo gebėjimas būti savam ir žmogaus rankos sukurtame mieste, ir tik Aukščiausiojo rankos paliestoje gamtoje. Iš *Retrospektyvoje* pateikto gamtos ciklo matyti, kad fotografą labiau traukia akmuo, uola, smėlis, dūlėjantis medžio kamienas. Tai, kas negyva, bet gyva savo forma, paviršiaus rievėmis ir linijomis, šėšėlio ir atspindžio grafika („Smėlio kopos", 1976; „Susisukęs kamienas", 1981; „Geizerių baseinas", 1981).

Knyga užbaigia miestų fragmentai – su įvairių formų skambėjimu, atspindžių geometrija, žvilgsnių ritmu. Žvelgiant į Kezio *urbem*, suvoki, kad tikriausiai niekas lietuvių fotografijoje miesto šitaip neregėjo – miesto kaip formos, kaip žaislės, kaip skambesio, kaip atspindžio. Lietuviams miestas dažnai tik grėsmė keliantis ir chaosą nešantis monstras. Keziui – žmogiško grožio atvaizdas. Šiuo atžvilgiu Kezio „miestiškumas" tiesiog unikalus lietuvių fotografijos fone.

Autoriaus pabaigos žodyje išgirstame apie besikeičiantį Kezį. Apie jo naujas „dvigubas" kompozicijas. Užot ieškojos daiktų ir reiškinių ryšių realybėje, fotografas dabar imasi tuos ryšius pats kurti arba juos perinterpretuoti, sudedamas du vaizdinius į vieną. Ką gi, menas atsinaujina, jis ne tik interpretuoja realybę, bet ir save. Kitoje *Retrospektyvoje* tikriausiai matysime naują Kezį, savo nuotraukomis kalbantį apie kitas nuotraukas, aiškinantį save patį.

Viename iš savo pasisakymų, Kezys rašo: „Mes esame visuomeniniai gyvūnai, vieniši netgi minioje. Mumyse glūdi vienatvės pradai". Fotografas, kaip žmogus tipas, yra itin tikslus šios minties pavyzdys. Tai asmuo, kuris savo vienatvėje siekia surasti ryšį su daiktais, su pasauliu, su žmonėmis (suteikdamas jiems galimybę matyti tai, ką jis paragėjo). Atskleidamas visa ko sąryšį, *Retrospektyvos* autorius įrodo, kad savo vienatvėje esame ne vieni.

P.S. Po šitokių impresijų ir apmąstymų lieka tik nuliūsti dėl netikuso knygos įrišimo. Lietuvoje išleista *Retrospektyva*, nei šalnos pakastas medis, pradėjo mesti lapus man antrąsyk ją bevertant. Baigdamas rašyti šį rašinį, rankose laikiau tik atskirų lapų krūvą.

Algimanto Kezio darbų paroda Lemont'e

Lietuvių fotografijos menininko, daugelio fotografijos albumų autoriaus, išveijos dailės gyvenimo vieno iš pagrindinių judintojų, Algimanto Kezio darbų paroda, pavadinta „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos", kartu su jo knygu ir leidinių eksponatais, bus atidaryta šių metų sausio 20 dieną Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois. Parodos atidarymas bus šeštadienį, sausio 20 dieną, nuo 7:30 iki 9 v.v. Lietuvių dailės muziejaus adresas yra: 14911 127th Street, Lemont, Illinois 60439. Telefonas: 708-257-2034.

Algimantas Kezys
iš parodos katalogo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos"

Grįžtančių paukščių erdvė

ARVYDAS RENECKIS

• Algimantas Kezys. GRĮŽTANČIŲ PAUKŠČIŲ PRELIUDIJOS. Lietuva: bevardės impresijos. Parodos, vykusios 1995 metų gruodžio mėnesį „Vartų" galerijoje, Vilniuje ir 1996 m. sausio 20 - vasario 11 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, JAV, katalogas. Chicago: „Galerija", 1995. Viršelis – dailininko Vinco Luko 92 puslapiai. Gaunamas: Galerija, 4317 South Wisconsin Avenue, Sickney, Illinois 60402.

Pasidairė plačiau po pasaulį, įvairias Algimanto Kezio fotografijas rastume: Čikagos meno institute bei Šiuolaikinės fotografijos muziejuje, New Yorko Metropolitan ir Modernaus meno muziejuose bei Tarptautiniame fotografijos centre, Paryžiaus Nacionalinėje bibliotekoje bei Carnavelt muziejuje... Tektų toli pakeliauti ir rimtokai pastudijuoti, norint išvardinti visas vakarų šalių kultūrinės institucijas, kurios yra išsigijusios šio išsiskiriančio fotomenininko darbu.

Kun. Algimanto Kezio fotografijos yra tokios patrauklios didžiųjų pasaulio kolekcijas sudarantiems specialistams ir

šiaip paprastiesiems pašaliečiams, parodų lankytojams, vaizduojamųjų menų mėgėjams? Ar žvelgtume į daugiau kaip prieš tris dešimtmečius jo nufotografuotus Versalio laiptus, Liuksemburgo peizažą Heidelbergo geležinkelio stotį, ar žiūrėtume į kiek vėliau „pagautas" peizažų ir Amerikos didmiesčių architektūros linijas, ar galų gale atsiversime tolesnius šios knygos puslapius – visur mūsų žvilgsnį patrauks ypatinga daiktų ir figūrų suformuota erdvė. Objektai, kuriuos fotografuoja Algimantas Kezys, patys savaime nebūtinai turi didesnę kultūrinę, istorinę ar etnografinę svarbą. Tačiau savitas rakurasas, kompozicija, šviesos ir šėšėlio sąveika šiuose vaizduose privertė objekto prabilti dvjopa kalba: realistine – konkrečia, dokumentine ir kartu – universalia, poetine, menine.

Algimanto Kezio fotografijų poetiškumas ypač ryškus pastarųjų metų kūryboje, emus naudoti dvigubą ekspozicijų techniką, kuri dominuoja ir šiame leidinyje.

Grįžtančių paukščių preliudijos – tai antrasis autoriaus fotogra-

fijų leidinys apie grįžimą į Lietuvą. Pirmoji išpildyti knyga apie trumpą turistinį apsilankymą tėvynėje *Lithuania – Through the Wall* (Lietuva pro sieną) buvo išleista prieš dešimtį metų (1985) JAV. Stiliistiškai sunku būtų palyginti šiuos du leidinius – jie be galo skirtingi. Fotografijų nepanašumas ir ta pati jų tema leidžia pajusti laiką kaip fotografijos meno magiją. *Lietuva pro sieną* vien vaizdinėmis fotografijos priemonėmis fiksuoja sovietinę Lietuvą – tėvynę, kurią autorius išvyta po keturių dešimtmečių. Realistinis pradai čia toks stiprus, kad kiekvieną vaizdą turis dokumentiniame filme autorius palydi išsamiu komentaru. Į šios knygos realizmą atkreipė dėmesį ne vien kolekcionieriai ir vaizduojamojo meno mėgėjai. *Lietuva pro sieną* tuometinis cenzūros požiūriu tapo draudžiamu leidiniu, o jos autorius valdžios nurodymu – nepagaidinjamu, nebeįsileidžiamu į tėvynę esmeiniu.

Prabėgęs laikas daug ką pakeitė. Po dešimtmečio pasirodžiusios *Grįžtančių paukščių preliudijos* – meniškas susimastymo akimirku, minties ir jausmo refleksijų rinkinys. Dvigubomis ekspozicijomis sustingdyto laiko atspindžiai čia reikią tik vien vaizdinėmis priemonėmis tepertiekiamas idėjas. Jei šalia šių nuotraukų ir atspindžių tekstas, jis negalėtų būti poezija. Dokumentiškumo, netgi realizmo šioje knygoje beveik nebėlika. Nors žiūrėdami šias nuotraukas, galime lengvai atpažinti senųjų lietuviškų sodybų Rumšiškėse siluetus, Vilniaus senamiesčio fragmentus, Universiteto skliautus, Baltijos pakrantių kopas, senosios ir naujosios Lietuvos architektūros linijas... kur kas svarbiau čia visur ir vėl yra ne patys objektai, o jų formuojama erdvė, linijos, šviesos ir šėšėliai, pro kuriuos sklinda autoriaus refleksija.

NAUJOS KNYGOS

• ŠVENTASIS RAŠTAS. SENASIS TESTAMENTAS. IŠMINTIES KNYGOS. Vertimas iš hebrajų ir graikų kalbų. Vertė ir įvadus bei paaiškinimus parašė kun. Antanas Rublys. Putnam, CT: „Krikščioniškas gyvenimas", 1996. Apdaila – Jono Bogutos, Kovas Deaktop Publishing, Cicero, IL. Lietuviškas raštas – Jono Bogutos. Spaudė Concepts Unlimited, Inc., Acton, MA. 682 puslapiai. Kaina – 12 dolerių.

Su šiuo, paskutiniuoju šventojo Rašto Senojo Testamento tomu – išminties raštinės tekstų (Jėbų knyga, Psalmynas, Patarlių knyga, Koheleto knyga, Giesmių giesmės knyga, Išminties knyga ir Stracido knyga) vertimu – kun. Antanas Rublys pabaigia savo didįjį darbą.

Algimantas Kezys
Portretas Nr. 4
Štairės Philadelphia, Pennsylvania, 1988

Poetinio žodžio įtaiga

ALEKSANDRAS
ŠIDLAUSKAS

Ne kiekviena poezijos knyga patraukia, ne kiekvienas knygos eilėraštis prikausto dėmesį ir valandomis nepaleidžia. Tai būna reta, kai eilėraščiuose randi naują pasaulį, savitą regėjimo kampą, akvarbią metaforą, tolius siekiančią asociaciją. Skaitai eilių rinkinius, ieškai to išganingo, užburiančio posmo, dėl kurio galima verstis ir versti knyga po knygos. Tokių skaitytojų, aistringų ieškotojų, liko nedaug. Net bibliotekininkės nuogastauja dėl poezijos nepaklausumo. Ir knygynų lentynose mirza marža nuo eiliakalių, eiliuotojų, eilidirbių rinkinių.

Sensacija nedveiktelėjo naujas Editos Nazaraite's eilėraščių rinkinys *Nepakeliamas lengvumas*, kurį išleido „Vagos“ leidykla, Vilniuje, tiek daug dėmesio praeityje skyrusi poetams, o dabar visiškai pamiršusi patį populiariausią mūsų literatūros žanrą. Ką padaryti... Poezijos rinktinė sudaryta iš penkių skyrių. Bendravardė dailininkė Edita Dulskaitė nedideliais grafikos lakšteliais skoningai papuošė knygą. Iki šagrenės odos susitraukęs tiražas - tikrai 800 egzempliorių - liudija leidyklos apsidraudimą. Matyt, be reikalo. Tikiu, kad knyga jau išpirkta. Dailininkės ranka paklusi ne vien grafikos darbam, bet ir poetiniams tekstams. Iš pažiūros eilėraščiai atrodo tekstaisti; verlibras plaukte plaukia, neklūdamas seklumoje, aplenkdamas žvėpungius ir trafaretus. Tai nūdieniška poetė, mokanti žaisti frazė, sugobanti nepasiklysti metaforų bruzgnyse, galinti kurti savą lyrikos pasaulį. „Išvijoje esu žinoma kaip poetė ir žurnaliste, nors pati save laikau dailininke“, sako Edita Nazaraite. Tai autobiografinis prisipažinimas, o trumpoje knygos anotacijoje pažymima: „Šioje poezijoje lenkli šiuolaikiškas moters gyvenimo jautimas, iškryštas sentimentais estetiškai sukurta kalba“. Rinktinėje, kurią sudarė pati autorė (tai pirmoji jos knyga Lietuvoje) sudėti eilėraščiai iš pirmųjų dviejų knygų, išleistų Ateities literatūros fondo Čikagoje 1985 ir 1989 metais. Pastebėtina, kad antroji poezijos knyga *Mechaninė mūza* po metų buvo apdovanota išvijoje Lietuvos rašytojų draugijos premija. Žinia,

Edita Nazaraite

išviviai premijomis nesišvaisto! Ir dar keletas biografinių detalių. Būsimoji poetė, vilnietė, jau 1964 metais tapo pirmojo televizijos vaikų piešinių konkurso „Mano pasaulis“ laureate. Tuomet jai tebuvo devyneri metai. Branda atėjo vėliau. Prieš vienuolika metų turistinės kelionės metu ji pasiliko Graikijoje ir tebeklajoja Užatlantėje.

Poetą geriausiai galima pažinti iš jo kūrybos. Eilėraštis - tai miniatiūrinė gyvenimo akimirka, jautri biografijos dalelė. Tai kartais tegalima išskirti tikrai tarp eilučių. Suprantama, kuogeriau poetą pažįsti, tuo ryškiau prieš akis stojasi jo lyrikos pasaulis. Reikia tiesiai ir atvirai pasakyti, kad recenzuojamoje knygoje yra jaunatviško žaismingumo, bet esama ir keistoko pozavimo, žavėjimosi savimi. Jaunystėje tai atleistina, o vėliau - tai našta, kartais nepakeliamas. Ir laisvės lengvumas - ne aki-broktas ar sielos surastis, bet didžiulė atsakomybė, kai žodis taip ir veržiasi kaip žirgas, taip ir nori nevadelejamą pasprukti. Tuomet galima „išjoti“ klystkeliais. Taip Nazaraitei neatitiko. Ji mėgsta netikėtus minties šuolius, avangardinį eiliavimą ir nūdienišką mąstymą, visiškai nevaršomą lietuvių poezijos tradicijų. Ji tarsi nori kalbėti visam pasauliui, nori pabendrauti su tautomis, jos kalbos nemokančio-

mis, nori sukurti spalvingą, tapybišką žemę.

Editos Nazaraite's lyrikoje kalba prarastas laikas, vitrinės stiklas, dykumų žemė, motinos rankos, kompiuterių raidės, senamiesčių čerpės, palmių sparnai, kosminiai kūnai, smilgų nėriniai, minaretų šešėliai, medaus taurė, šlamancios eisenos. Tai poetės sukurtoji tikrovė, nostalgika ir tikra, supoenti ir šviesaus šydo spalvomis apgaubta. „Mažutės auksinės madonos“ - lyg iš renesanso, o „makabriškas stabdžių žvgygamas“ - išneša į civilizoto pasaulio absurda, „liūdniausiojo derliaus mergelė“ - rodo, lietuviškoji mitologija, o „kosminiai ugnies grėbliai“ - vėl kitų epochų sandūros. Tokiame pasaulyje poetė meistriškai žaidžia žodžiu, nuotaika, atmintimis ir vaizdiniais. Eilėraščiuose pilna netikėtų jungčių, kai susieina laikai ir erdvės, kai susitinka praeitis ir dabarties dienos. Saulė, angelas, medis, vaidilutės, karūna, sodai, bokštai - taip romantiška ir lyriška (mokamai randamos naujos žodžių prasmes), bet greta - balkonas, bėgiai, blizgas, degalinė, tramvajus - jau visiškai kitos, makabriškai keistos žemės paveikslėliai. O viskas dera, jungiasi, net nešokiuoja. Poetė moka mąstyti asociatyviai, net grubokas prozinis kalbėjimas turi poetinių užomonių. Nežinia tik, kiek jos kūrybą įtakoja modernioji Vakarų kraštų poezija. Iš kur mums žinoti - neturime vertimų, o skaityti poetinį originalą - ne kiekvienam duota.

Laisva, kartais nebesuvaldoma žodžių tėkmė paslepia pirmines prasmes, vėl reikia skaityti posmą ar eilutę iš naujo ir ieškoti to tikrojo moteriško kodo, kurio dėka nenuplauktume paviršiumi, o kartu su poetė pasinertume į gelmę, kur žodis skaudus, bet nežeidžia, kur poezija nauja, bet tikra, sava. Nelengva bus skaitytojui, nes jis neįprantintas prie tokių posmų. Tiesa, Kormelijus Platelis, Vytautas Bložė, Vytautas Rubavičius taip pat panašios žemės, tapataus mąstymo vaikai. Skiriasi patirtis, amžius, lytis.

Poetė Edita Nazaraite gyvena troškimų ir vizijų, sapnų ir godų pasaulyje. Jei patinka vitražai ir bareljefai, eskizai ir peizažai, - ji dailininkė. Eilių ciklas „Neįreminti paveikslai“ tai nedviprasmiškai paliudija. Ir kūrinių pavadinimai nekart prakalba apie poetės specialybę („Pačios spalvingiausios dienos“, „Balta, žalia ir raudona“, „Šviesotamos mozaika“, „Rožinis rytas - susitikimas“, „Baltieji viduramžiai“, „Saulės salos parkai“), poeti, kaip kadaise Vincent Van Gogh'ui, patinka saulės šviesa, geltona spalva. Jauno žmogaus dvasios šauksmas - taip galima būtų apibūdinti ne vieną eilėra-

štį. „Jaučiu būties laikinumą, visom savo kūno ląstelėm suvokiu žmogaus gyvenimo trumpumą ir paradoksalumą visa savo iškankinta, bet neparkludyta dvasia“ - prisipažįsta poetė. Jaučiamas absoliutus kūrėjos laisvumas, individuali kalbėsena, itin savarankiškas matymas ir mąstymas. Poetė jau, atrodo, pasiekė pakankamą meistriskumą, kad ir toliau kurtų tokią jauką ir prasmingą pasaulį. Kai gili mintis ir skvarbus žvilgsnis, galima atleisti ir eilėdaros nesklandumus, ir pasikartojančius motyvus ar iš kitas nusizūretas temas.

Poezija turi ir turi turėti tikrai savą skaitytoją, kuris patiki poetu, supranta jo ketinimus, jaučia eiliavimo subtilybę, moka savo vidumi pasiginčyti ar pasitarti. Editos Nazaraite's eilėraščius reikia skaityti dar ir dar kartą, kad pilnai atsiskleistų moters vidus, dvasinės gelmės, pasaulio šviesos, kurių ryškumas dažnai užpildo poetinę erdvę. Tuomet tokiame pasaulyje miela būti, gera gyventi. Poezija skaidrina. Poezija padeda nugauti būties negalias, dvasios skausmą, sielos nerimastį. Sunku dar būtų ką nors ir bepridėti. Poetus reikia gerbti, o jų poezija žavėtis.

Edita Nazaraite

NUOTAIKA

Skiriu Violetai Karosaitei

Vesų vakarą
Violetinė Violeta
Groja violončele
Vijokliais apvytoj verandoj
Vakaris vėjas vaiko
Nubyrėjusius viržius
Ir bučiuoja verkiančią saulę
Taip panašią į veidą
Violetinės Violetos

POETAS

Poeto apsiaustas -
Blogai susiūti rožių žiedlapiai,
O prie širdies
Eilėraščiai plaka.
Kažkas ištūžęs ir apakęs
Akmenim apmėtė
Praeinanti poeta.
O šis - kur žingsnį žengė,
Ten garbanos jazminų dygo,
Ir tūkstančiai lakštingalų
Pakilo nuo takų
Sulesti akmenų.

Sprendimas tavo -ėjimas
Pavasario ežero ledu,
Kur visas kelias grįstas
Vien tik žodžiais "gal", "galbūt",
Palydint vaikiško geltonumo mėnuliui,
Besiušiančiam pro skystą
Debesų šydą
Slaptus oro bučinius
Link tiesaus plento keleivių,
Apsidraudusių gabaritinėm šviesom.

PAVEIKSLAS

Į nakties žibintą
Sudužo žvaigždėlavais.
Moteris šoko iš lovos
Ir tarp šukių pamatė
Mirtinai sužeistą šviesą.

Nejaugi? Nejaugi pildosi troškimai?
Ji suklyso:
Priėjo prie telefono -
Laukė metus, dešimt, šimtą,
Penkis šimtus,
Laukė tūkstantį metų -
Gal suskambės?
Įamžintoji tebelaukia paveikslė.

Neišbrendamos,
Neperbrendamos neapykantos žolės,
Tokios aukštos ir aštrios nei dalgiai,
Net pamelė nuo užsibuvusios nakties.
Metalinė galandymo kakovonija
Migdo išmirusius jausmus,
Vis dar niūniuoją
Lyg išprotėjusi motina,
Kuri skirtingai nei derlingoji žemelė,
Niekad nemoka palaidoti.
Tolybėje šviečiančios tavo akys
Tebeklausia širdies,
Seniai supjaustytos mėlynom žolėm:
- Mažesnė už neapykantą,
Ko verta tavo meilė?

kaip skamba daiktai
tuštumoje:
nei kanklės, nei arfa
dūžta, dūžta, dūžta
stiklai ir virsta šviesa

kaip mylisi daiktai
šviesoje:
bučiuoja kontūrus, briaunas,
laimina karo kirvi,
lūpas bučiuojančias perpjauna
peilio kriaušos -
prieš susmingantį širdį
kaip raudoni daiktai
išmogi širdyje:
nevažinėjamas žiemos takas,
užpustytas, baltas raudoname,
pusnėmis užkalbėtas
daiktams namo nepareiti

Rinaldas Damskis Lietuvių dailės muziejuje

Šį savaitgalį, sausio 5-7 dienomis, Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, tebevyksta Rinaldo

Damskio meno darbų paroda, pavadinta „Svajonių kraštas“. Dailininkas Rinaldas Damskis gimė 1958 m. rugpjūčio 28 d.

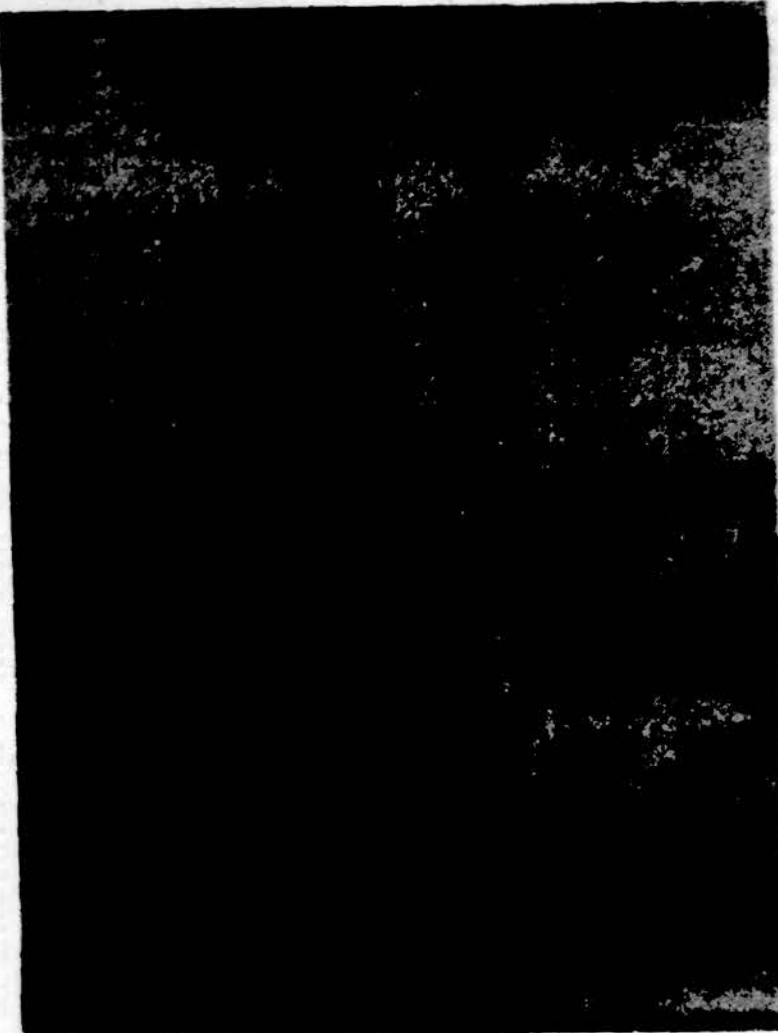
Šiauliuose. 1961 metais jis baigė Šiaulių Pedagoginio instituto Dailės fakultetą. Šiuo metu Rinaldas Damskis dirba „Šiaulių gegužių“ vidurinėje mokykloje, kurioje yra sustiprintas dailės dėstymas. Damskis dėsto grafiką ir tapybą, bendradarbiauja Šiaulių miesto laikraštyje Šiau-

liu naujienos. 1984 metais Rinaldas Damskis pradėjo eksponuoti savo tapybos darbus Šiaulių miesto dailininkų parodoje. Vėliau susidomėjo skulptūra. Nuo 1986 metų parodoje dalyvauja su karikatūromis. Rinaldo Damskio meno darbai buvo eksponuoti parodose Turkijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Olandijoje ir Lietuvoje, o pastaruoju metu Jungtinėje Amerikos Valstybėse.

SANTARVĖS PREMIJA

1995 metų Lietuvos Santarvės premijos laureatu išrinktas Vilniaus Arkikatedros bazilikos klebonas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Jis antrasis šios premijos laureatas. Pernai juo tapo poetas Justinas Marcinkevičius.

Kaip pranešė Santarvės fondo tarybos pirmininkas A. Juozaitis, premija monsinjorui K. Vasiliauskui paskirta už taikos ir santarvės misiją, kurią jis vykdo jau daug metų. Metiniame Santarvės fondo tarybos susirinkime buvo svarstytos šešios kandidatūros. Taip pat buvo balsuojama už ilgametį Lietuvos diplomatinės vadovą Stasį Bačkį, Tėvą Stanislovą, literatūrologę Viktoriją Daujotytę, žurnalistą „Santara“ ir Elenos Kubilienės įkurtą organizaciją „Visos Lietuvos vaikai“.

Rinaldas Damskis

Iš parodos „Svajonių kraštas“, vykusios Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Rinaldas Damskis

Iš parodos „Svajonių kraštas“, vykusios Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Boston'o „Sodauto” ansambliui — 20 metų

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ

Boston'o lietuvių etnografiniam ansambliui „Sodauto” sukako dvidešimt metų. Ar tai daug, ar mažai? Priklauso, kaip pažiūrėti: jei žmogui — tai mažai, jis vis dar nepilnametis, jei ansambliui — gana nemažai, penktoji dalis šimtmečio! Per tą laiką ansamblio vaikai galiausiai spėjo ne tik užaugti, bet ir tapti vidutinio amžiaus tridešimtmečiais; jaunimas — šiek tiek sensteli. Su trimis ansamblio nariais teko atsivieškinti amžinai...

Per šį penktadali šimtmečio apvažinėta dešimtys miestų JAV, pabuvota Kanadoje, Europoje, koncertuota lietuviams ir nelietuviams. Buvo sukurta kelios skirtingos programos: „Kaimo vestuvės”, „Darbo dainos”, „Rūta ir žirgas” (kitas pavadinimas — „Bėda vedus, bėda nevedus”), „Aukštaičiai, žemaičiai, suvalkiečiai, dzūkai”. Turbūt didžiausia ansamblio (labiausiai — vadovės Gitos Kupčinskienės) laiko ir energijos dalis buvo skirta programai apie Pensylvanijos angliakasių — „Ten kur anglių kalnai stėri”.

Jau ilgą laiką „Sodauto” ansamblis Amerikos lietuvių žinomas, gerbiamas, mylimas. Bet ar visuomet taip buvo — ar nuo pradžios kelias buvo rožėmis klotas? Apie tai (ir dar daug apie ką) norėjusieji galėjo išgirsti ir sužinoti praėjusių metų spalio pabaigos šeštadienį surengtoje specialioje „Sodauto” 20-mečio vakaronėje. Norinčiųjų buvo begalės — pritrūkus South Boston Lietuvių klubo salėje stalų, ansamblis atidavė savuosius: vis tiek jo nariams beveik neteko sėdėti, — reikėjo dainuoti, šokti ir svečius šokdinti. Vakaro metu buvo prisiimti „seni geri laikai”, kai ansamblio nariai buvo, galima sakyti, beplunksniai viščiukai. Praeity visko būta... Pavyzdžiui, po vieno koncerto lazdele pasiramėčiudama sena Amerikos latvė ėjo prie vadovės, ir pastaroji jau šiepėsi priimti ansambliui skirtą komplimentą, kai latvė tarė: „Jeigu mes, latvai, taip dainuotume, tai... mes neliptumėme sceną...” Štai kito koncerto metu dainos užvedėjas pradėjo: „Eisiu aš į...”, — ir „kalno” vėl neprisiiminė, mostelėjo ranka ir nuėjo sau... Ansamblis užtraukė kitą dainą... Viena ansamblio daina, anot vadovės Gitos Kupčinskienės, revoliucinė: ją ansamblis traukia koncerto metu net tuomet, kai jos nėra programoje, ir kai vadovė vietoje jos liepusi dainuoti ką kitą... „Revoliucinė” ji buvo ir ansamblio 20-mečio vakaronės metu: vietoje jos „Sodauto” užtraukė „Ilgiausių metų” savo vadovėi...

Prieš koncertą aš pakalbinau keletą ansamblių apie jų gyvenimą su ansambliu ir ansamblyje.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Jūs ilgą laiką buvotė ansamblio pirmininkė, — vadinasi, esate ansamblyje jau 20 metų, — ar sunkios tai buvo pareigos?

GINTARAS ČEPAS, buvęs „Sodauto” pirmininkas: Pareigos? Ne, nebuvo pareigų. „Sodauto” buvo tik grupė žmonių, kuriems patinka dainuoti, ir suėjome tam tikslui.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kaip vyko ansamblio įkūrimas?

GINTARAS ČEPAS: Tiesiog neįvyko, nes pradžioje nebuvo ansamblio. Ir aš nežinau, kada pasidarė ansamblis... Tiesiog, prieš 20 metų Gita grįžo iš Lietuvos ir keliems draugams paskambino: „Lietuvoje išmokau liaudies dainų. Ar nenorėtumėte išmokti?” Iš pradžių tebuvo apie dešimt žmonių, kurie susirinkę išmokdavo naujų liaudies dainų, ir tai buvo viskas. Tuomet kaž-

Boston'o lietuvių etnografinis ansamblis „Sodauto” savo veiklos dvidešimtmečiui skirtą vakaro metu South Boston, Massachusetts.

Lilijos Kalbienės nuotrauka

kas, apie tai išgirdęs, nusprendė pasikviesti kitiems padainuoti...

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O nuo dabar Jums yra ansamblis — gyvenimo dalis?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC, „Sodauto” ansamblio pirmininkė: Man ansamblis yra kaip mano antra šeima, beveik net... pirma šeima... Nes visais gyvenimais...

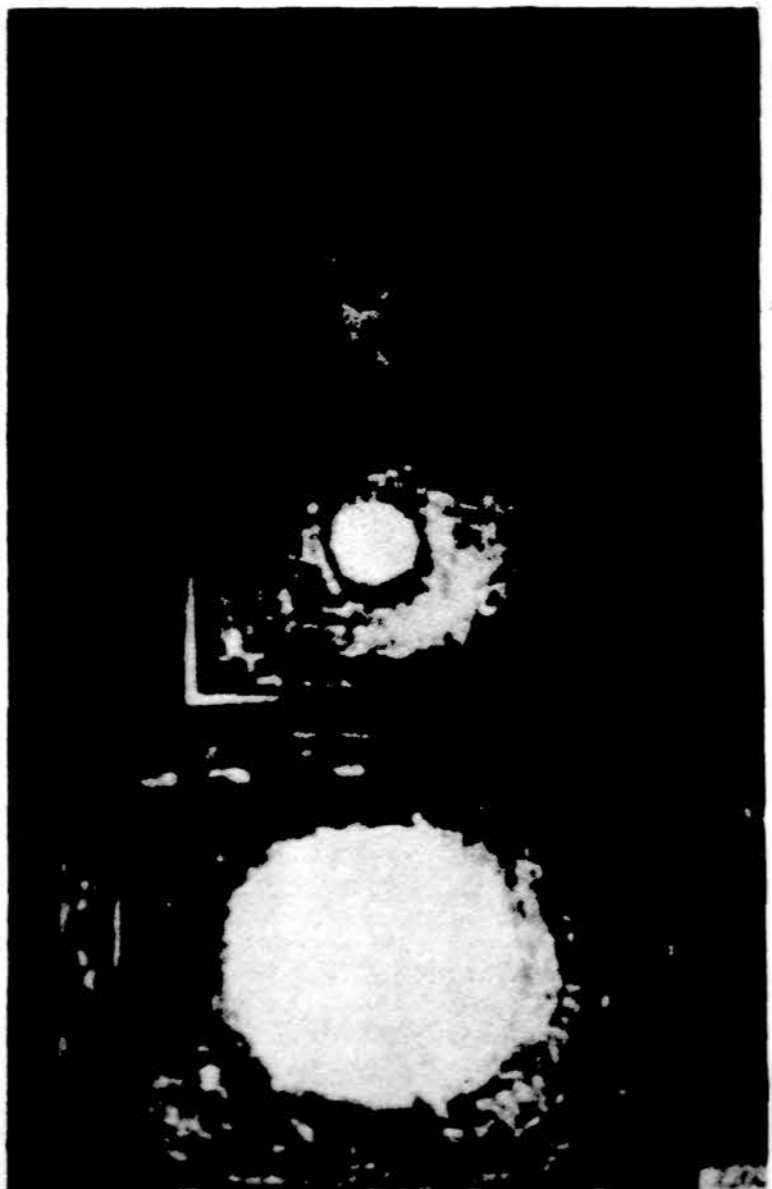
RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: ...čia ir vyksta?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Tikrai, — rišasi su ansambliu: kur mes vykstame, kieno gimtadienis, kas kur eina, kas su kuo draugauja... — viskas yra tikrai kaip šeimoje.

GINTARAS ČEPAS: „Sodauto” sujungia žmones, kurie šiaip nesueitų — štai kad ir Grausliai iš New Hampshire, ar Kotryna — važinėdavo iš Maine... Čia — ne organizacija. Jeigu čia būtų organizacija, aš jai nepriklausyčiau, nes organizacijų yra pilna...

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ką esate apkėliavę?

GINTARAS ČEPAS: South Boston'ą! Kukliai pradžioje pasirodė — Boston'o lietuviams, pas amerikiečius pasirodėme Cambridge; paskui kvietė toliau:

Augis Varkalis

Jono Meko vadovaujamoje „Courthouse Gallery” New York'e (32 Second Avenue, New York, NY 10003) praėjusių rudenį, nuo spalio 31 iki lapkričio 26 dienos vyko Augiaus Varkalio paroda — buvo eksponuojama dailininko tapyba ir maišytos technikos kūriniai.

buvome Kanadoje — Toronto, JAV — Čikagoje, Philadelphiaje, Washington'e, Baltimore, Los Angeles, New York'e, išvažinėjome visą Naująją Angliją.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O Europoj?

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Vokietijoje, Lietuvoje — Vilniuje, Kaune, Marijampolėje, Alytuje.

GINTARAS ČEPAS: Kai buvo Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas Vokietijoje, tai mus kvietė; koncertavome ir Brussels, Belgijoje, ne lietuvių publikai, ir pačiame Kongrese, Frankfurt'e — pristatėme lietuviškas vestuves.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Dvidešimt metų ansambliui — ar tai daug, ar mažai?

GINTARAS ČEPAS: Daug! Reikia kas savaitę sueiti repetuoti. Kolektyvas, žinoma, keičiasi: yra nariai, kurie buvo, išvyko, atėjo nauji. Bet šiaip — tokios grupės ar chorai labai retai išsilaiko dvidešimt metų čia, Amerikoje. Ar pavargsta, ar pasidarė nuobodu, ar atsibosta vieni kitiems. Mūsų žmonės dar kažkaip vieni kitiems neatsiboda — yra pertraukai, ir keičiasi programa.

TERESĖ DURICKAITĖ-BOIC: Kai kam atsibosta, išeina, paskui vėl grįžta.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ar dažnai koncertuojate?

GINTARAS ČEPAS: Su angliakasių „mainerių” programa — dažniau, dabar rečiau. Bangomis užėina. Gerai yra koncertuoti, bet nebūtina. Ansamblis vis tiek gyvuoja.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Ar nebūna prieš koncertą toks visuotinis pakilimas — va, visas jėgas sukauptisime — ir!..

Tai buvo „Sodauto” ekspirmininkas Gintaras Čepas ir pirmininkė Teresė Durickaitė-Boic. Dabar kalbėsiu su ansamblio idėjinu vadu Gita Kupčinskiene.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Gita, kas Jums yra ansamblis — tai trečias vaikas ar kas nors kita?

GITA KUPČINSKIENĖ: Iš tikrųjų — tai šeimos tęsinys. Kai aš grįžau iš Lietuvos, mes jau laukėme Dainoros — mudu su Aidu, nors Aido dar čia nebuvo, — ir tuo pat metu, kai gimė mūsų pirmoji dukra, gimė ir ansamblio veikla mūsų gyvenime. Ir Dainora buvo dalis tos veiklos visos pradžios. Ir man labai malonu, kad Dainora, būdama moksleive, taip pat įstojo į ansambli.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kas davė impulsą kurti ansambli? Būvimas Lietuvoje?

GITA KUPČINSKIENĖ: Be abejoj, tikra pradžia buvo mano tie metai Lietuvoje. Kai aš baigiau studijas, aš praleidau beveik metus Vilniaus universiteto ansamblyje. Pasijutau, kai jau buvo laikas išvažiuoti, kad aš labai pasiilgsiu dviejų dalykų — ansamblio ir Aido. Taigi su Aidu susituokėm, kad nereikėtų jo palikti. Bet man tikrai buvo gaila ansambli palikti, nes nesitikejau, kad grįžus Amerikon galėčiau surasti žmonių, kurie norėtų su manimi taip dainuoti, kaip Lietuvoje dainavom. Ir žinojau, kad be tos dainos aš jau neapsieisiu — man labai jos reikės.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Iš kur Jūs „pasimate” dainų — gal vertiau reiktų sakyti išmokstote — aukštaičių, žemaičių, dzūkų? Ir Jūs žinote šitos daugybės — tiesiog turbūt net ne dešimtimis skaituojamų — dainų melodijas, ir jas visas pateikiate ansambliui. Iš kur?

GITA KUPČINSKIENĖ: Iš visur. Daugiausia iš bendravimo su Lietuvos dainininkais. Yra labai daug plokštelių, knygų — ir aš jomis pasinaudoju — tai tiesa. Bet mano pirmų metų dainos ir programos išaugo iš tų metų, kuriuos aš praleidau Lietuvoje. Aš išmokau Vilniaus universiteto ansamblyje, išmokau iš Veronikos.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Povilonienės?

GITA KUPČINSKIENĖ: Tuomet buvo dar Janulevičiūtė; plokštė, mažytė buvo. Paskui ansamblio veikla kiek aprimo, aš pradėjau dirbti pilnu laiku. Bet 1985 metais vėl nuvažiuavau į Lietuvą, jau su vaikais; mes ten praleidome šešias savaites, vėl išmokau kelių dainų, šokių, atnaujino repertuarą, ir ansamblis vėl atgijo. Po to pradėjo į Ameriką atvykti Lietuvos lietuviai — tad mes galėjome mokytis jau ir iš jų. Taigi dainų gavimo šaltiniai labai įvairūs.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Jūs į ansambli priimate visus žmones, kurie tik ateina dainuoti. Ar nebaisu, kad gali kristi ansamblio lygis? Ar tie, kurie nemoka dainuoti, išeina? Ar jie išmoksta?

GITA KUPČINSKIENĖ: Mano tokia teorija: jeigu žmogus labai mėgsta dainuoti, tai dažniausiai jis ir gali dainuoti. Jis gal nėra solistas... Aš pati nesu iš tikrųjų labai stiprus balsas, nei kažkokia solistė, todėl visiems aiškinau, kad būtent todėl aš ir vadovauju ansambliui, kad kas nors man leistų dainuoti... Taigi aš pati sau leidžiu... Kartais pasitaiko, kad žmogui yra sunkiau išlaikyti gaidą. Mes niekada neturėjome kokių nors įstojamųjų egzaminų — mums jų niekad ir nereikėjo. Ir kaip tik atvirkščiai: aš manau, kad dabar, kai daugiau žmonių iš Lietuvos gali atvažiuoti ir su mumis praleisti laiko, ansamblis stiprėja, gyvėja. Įnešama kažko naujo, nes jie moka to, ko aš nemoku. Taigi mums yra gana smagu.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Kokie artimiausi „Sodauto” ansamblio planai? Ar neįsūsite?

GITA KUPČINSKIENĖ: Didelis klausimas, — nežinau.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: O norai?

GITA KUPČINSKIENĖ: Norai, jeigu bus laiko, jeigu bus energijos, jeigu viskas gerai susiklostys — būtų labai logiška mums tęsti tai, ką pradėjome su „Pensylvanijos angliakasių” programa, toliau žiūrėti į lietuvių ateivių išgyvenimus. Dabar mes stengiamės kaupti dėmesį į Antrojo pasaulinio karo meto ateivius. Bet... pradžia labai lėta. Mes turime surinkti tą medžiagą, ją apipavidalinti... Su „Angliakasių programa” buvo lengviau, nes ji buvo jau surinkta. Elenutė Bradūnaitė praleido pora metų tose apylinkėse, surinko viską. O čia mums — viskas iš pat pradžių. Todėl... nežinau, kaip ilgai tai užtruks.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Bet norai yra?

GITA KUPČINSKIENĖ: Būtų labai gera. Iš kitos pusės žiūrėčiau, kad nereikėtų kokių ypatingų pastangų. Kad būtų

ta veikla tokia savaime plaukianti, kad kai kuris penktadieniais kiti vadovautų, kažkas kitas vadovautų vakarui, nebūtina aš, nes... jau šiek tiek pavargstu.

RIMA MARIJA GIRNIUVIENĖ: Dekui už pokalbį ir sėkmės ansambliui „Sodauto”.

GITA KUPČINSKIENĖ: Ačiū.

O kas gi neseniai iš Lietuvos atvykusiems yra „Sodauto”? Tai vieta, kur tu gali pailsėti dainuodamas, kur tavęs niekas nepasitiks kreiva šypsena vien todėl, kad turėjai nelaimę gimti ir užaugti okupuotoje Lietuvoje, ir todėl esi „rausvas iš principo”. Kur tavęs niekas neapšauks „barakūda”, vien todėl, kad ištekėjai už JAV lietuvio. Žvelgiant tiesiai į akis, ne itin maloniai Amerikos „dipukai” sutinka čion atvykusius „tarybukus”, lyg Amerikoje vietos neužtektų. Gana dažnai gali išgirsti klausimą: „Ko jūs čia pas mus atvykote?” Gal tai — lietuviškas bruozas, nes, atrodo,

...Taigi tiek pamąstymų Boston'o lietuvių etnografinio ansamblio „Sodauto” dvidešimtmečio proga. Sėkmės jam, perženigant pilnametystės ribą.

Audriaus Naujokačio paroda New York'e

Jauno lietuvių dailininko Audriaus Naujokačio darbų paroda bus trečioji įžanginė paroda Courthouse Gallery, New York'e — tai pats naujausias įnašas Lower Manhattan meno pasauliui. Kitos parodos, numatytos šiam įžangiam sezonui, yra tokios kaip legendarinio filmo Kenneth Anger (paroda truks nuo šių metų sausio 30 d. iki kovo 2 dienos) ir „photo verite” paroda, rodanti Ricky Leacock, „cinema verite” pradininko, darbus.

Audrius Naujokaits, prieš atsi-rasdamas Brooklyn'e, NY, yra surėngęs penkias asmenines pa-

rodas ir dalyvavęs daugelyje grupinių parodų Lietuvoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Rusijoje ir Danijoje. Po to, kai jis atvyko į New York'ą, dailininkas yra dalyvavęs grupinėse parodose Honolulu, Hawaii, Baton Rouge, Louisiana, ir Čikagoje. Jo darbai buvo rodomi LMG galerijoje ir Broome Street galerijoje, New York'e.

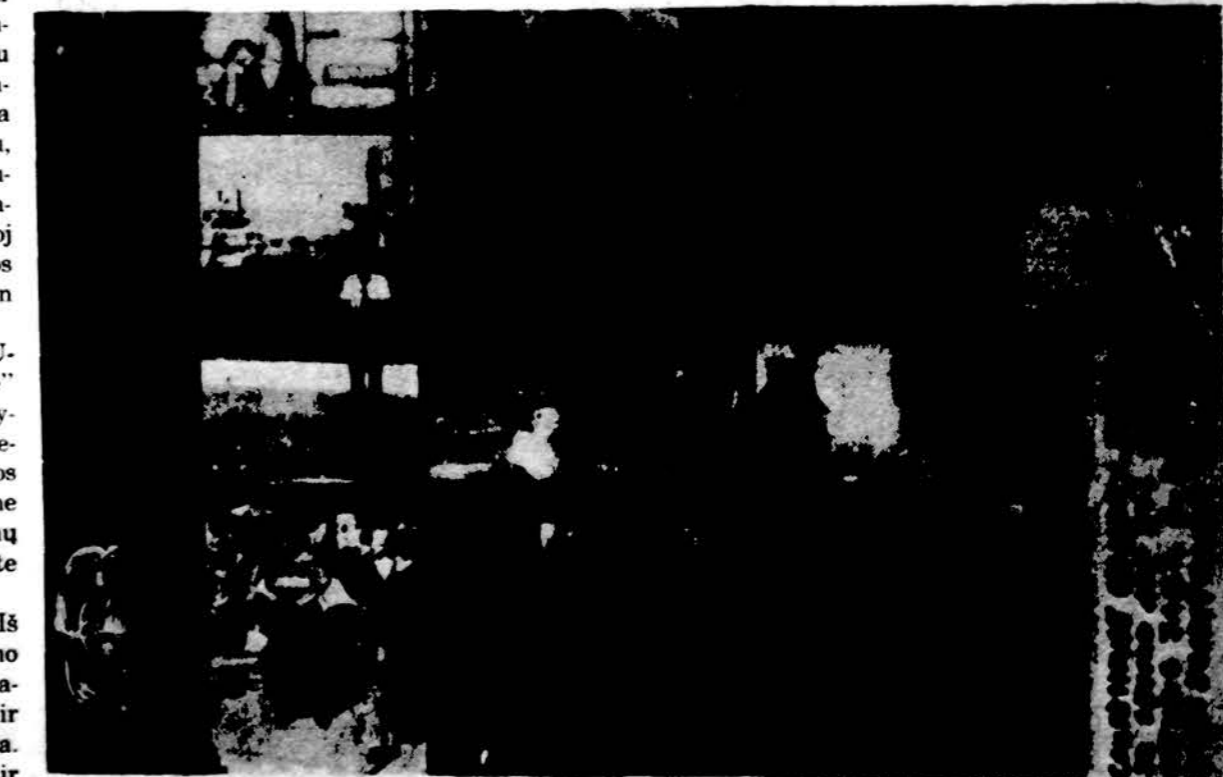
Courthouse galerijoje Audriaus Naujokačio paroda, vykstanti nuo šių metų sausio 2 iki sausio 27 dienos, rodyt seriją jo fotografijos darbų, pavadintą „1001 naktį”, prie kurios jis yra dirbęs daugelį metų.

JABLONSKIO PREMIJA — A. PUPKIUI

Už reikšmingą žanavykų tarmės rinkimo ir tyrimo darbą šakių rajono savivaldybės įsteigta Jono Jablonskio premija paskirta Vilniaus universiteto docentui Aldonui Pupkiui. A. Pupkis — antrasis J. Jablonskio premijos laureatas. Pirmuoju šios premijos, kurią prieš penkerius metus, minint J. Jablonskio gimimo 130-ąsias metines, įsteigė tuometinis Griškabūdžio kolūkis, laureatu buvo kalbininkas J. Pikišingis. Ne likus kolūkių, premijos steigimo teises pasiliko rajono savivaldybė.

RAŠYTOJO M. KATILIŠKIO ATMINIMO KAMBARYS

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešojoje bibliotekoje atidarytas rašytojo memorialinis kambarys. Jame — nuolatinė ekspozicija, kruopščiai parengta šios bibliotekos bibliografas Vitalijos Kazilionytės. Anot Mariaus Katiliškio kūrybos tyrėjo Gytio Vaskelio, kai kurių memorialinio kambario rodinų galėtų pavydėti ir didžiosios Lietuvos bibliotekos bei muziejai. Šioje bibliotekoje nuolat vyksta įvairūs vakarai, susitikimai, rengiamos dailės ir kitos parodos.

AUDRIUS NAUJOKAITIS PHOTO COLLAGES & OBJECTS